

реров, связанных с рождением детей, и соответственно, повышением уровня занятости в трудоспособном возрасте до 82,7% в 2008 года. [5]. Для мужчин кроме сверхсмертности в рабочих возрастах (среди мужского населения на трудоспособный возраст приходится треть смертей), характерно и значительное распространение таких заболеваний как хронический алкоголизм, наркомания и токсикомания, а также производственный травматизм и профессиональные заболевания, повлекшие утрату трудоспособности [5].

Предложенные методологические подходы к определению продолжительности экономических периодов жизни человека и полученные результаты построения таблиц продолжительности периодов труда и иждивенчества демонстрируют достаточно широкие и интере-

сные возможности интегрированного анализа экономико-демографических взаимосвязей, и выступают как первый необходимый этап в разработке методологии оценки экономической эффективности жизнедеятельности населения.

1. Hoem J. Fong M. A macro chain model of working life table a new method for the construction of working life / Laboratory of actuarial mathematics WP-2 – Copenhagen, 1976 2. Willekens F.J. Multistate analysis: tables of working life // Ronment and planning. Vol.A1. – 1980. – P.563-582. 3. Schoen R. Wodrou K. Labor force status life tables for the United State 1972 // Demography Vol.17. – 1980. – P.317-324. 4. Rogers A. Ledent J. Increment-decrement table: a comment // Demography Vol.13. – 1976. – P.287-290. 5. Мужчины и женщины Республики Беларусь. Статистический сборник. Минск. Белстат, 2010, С. 25,44, 98, 107, 108, 114.

Надійшла до редколегії 01.07.11

УДК 311.312

І. Гончар, канд. екон. наук, В. Качалай,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ НЕАДЕКВАТНОСТІ СТАТИСТИЧНОЇ ОЦІНКИ ІСЦ В КОНТЕКСТІ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ

У статті наголошено на важливості проведення адекватного розрахунку індексу споживчих цін. За допомогою структурного аналізу споживчих грошових витрат домогосподарств та споживчого кошику товарів (послуг) – представників для визначення рівня ІСЦ було встановлено недоліки та запропоновано шляхи їх усунення з метою вдосконалення методики розрахунку даного індексу.

Ключові слова: індекс споживчих цін, споживчий набір товарів (послуг) представників, споживчі грошові витрати домогосподарств, вагова структура (вагові коефіцієнти).

В статті підчеркнуто важність проведення адекватного розрахунку індекса потребителських цін. С допомогою структурного аналізу потребителських денежних расходов домохозяйств и потребителской корзины товаров – представителей для определения уровня ИПЦ было установлено недостатки и предложено пути их устранения с целью совершенствования методики расчетов данного индекса.

Ключевые слова: индекс потребителських цін, потребителський набір товарів (услуг) – представителів, потребителские денежные расходы домохозяйств, весовая структура (весовые коэффициенты).

The article emphasized the importance of an adequate calculation of the consumer price index. Using structural analysis of consumer monetary expenditures of households and the consumer basket of goods (services) – representatives for determining the CPI, was found deficiencies and proposed ways to eliminate them in order to improve the method of calculation of this index.

Keywords: consumer price index, consumer basket of goods (services) – representatives, consumer monetary expenditures of households, weight structure (weights).

На початку останньої декади ХХ-ого століття, проголосивши свою незалежність, Україна пішла шляхом інтеграції національної економіки в європейський та світовий простір. Такі рішучі кроки вимагали часткового переосмислення основних ідеологічних засад застарілої радянської системи статистики та якнайшвидшого впровадження міжнародних статистичних стандартів.

Українська влада, взявши курс на побудову потужної капіталістичної країни з розвинутою ринковою економікою, зобов'язалася переглянути методологію розрахунку основних макроіндикаторів: з 1991 року, прийнявши за основу декілька статей Конвенції Міжнародної організації праці, Україна після майже 70-річної перерви почала проводити розрахунки другого за значимістю у світі макроекономічного показника – індексу споживчих цін (ІСЦ, індекс інфляції). Його значення важко переоцінити, оскільки він характеризує зміну рівня життя населення, чезрез зміни цін (тарифів) на споживчі товари та послуги.

Індекс споживчих цін відіграє важливу роль у визначенні та прогнозуванні діяльності багатьох державних органів влади, зокрема друга Нацбанку – це основний чинник, що формує курс, а для Міністерства економіки та торгівлі – один із стовпів, на яких базуються макроекономічні параметри. Враховуючи те, що соціально-економічний стан України надзвичайно мінливий та непрогнозований, конче необхідно максимально точно розраховувати ІСЦ, щоб мати змогу вчасно реагувати на можливі відхилення у суспільному розвитку.

Більш того, відзначаючи рішучі кроки влади на шляху реалізації податкової реформи, найвагомим результатом яких стало прийняття першого Податкового

кодексу України (ПКУ), доцільно відмітити активне посилення на індекс інфляції при формуванні норм цього податкового документу. Не секрет, що на основі індексу споживчих цін в ПКУ передбачено індексацію грошової оцінки землі, а також переоцінку балансових груп основних засобів та окремих об'єктів. В свою чергу, це має суттєвий вплив на проведення господарських операцій як у бухгалтерському, так і в податковому обліку.

Однак, чий статті повністю базуються на ІСЦ, так це Закон України "Про індексацію грошових доходів населення", назва якого говорить сама за себе. Цей нормативно-правовий акт (НПА) визначає правові, економічні та організаційні основи підтримання купівельної спроможності населення України в умовах зростання цін, що вкотре свідчить про неабияку вагу індексу інфляції у житті українців. Крім того, даний НПА має безпосереднє відношення до нарахування заробітної плати в бухгалтерському обліку та визначення бази оподаткування для розрахунку податку на доходи фізичних осіб з його подальшим відображенням у податковій звітності.

Таким чином, розуміючи та передбачаючи таку відповідальну місію цього досліджуваного індексу, вітчизняні статистичні органи, заручившись підтримкою експертів МВФ, провели досить складну методичну та організаційну роботу, результатом якої став споживчий набір для розрахунку ІСЦ, до складу якого після третьої зміни з 2007 року входять 296 товарів та послуг для невиробничого споживання [3]. Та варто зазначити, що не усі національні особливості української економіки були враховані. Внаслідок цього споживчий набір та питома вага витрат кожного товару та послуги у загаль-

ній сумі споживчих грошових витрат домогосподарств неадекватно відображають зміни в економіці країни, а також піддають сумніву достовірність даних як бухгалтерського, так і податкового обліку. Ця проблема ще більше актуалізувалася з початком глобального вітчизняного податкового реформування.

Дослідженню методики розрахунку індексу споживчих цін були присвячені наукові праці вчених і практиків України та країн пострадянського простору: А.С. Гальчинського, І.І. Єлісеєвої, Р. М. Моторина, В.С. Стельмаха, та ін., а також іноземних вчених та практиків Дж. М. Кейнса, П. Ліпте, Дж. Мерфі, Р. Торвея, І. Фішера та ін. Щодо сучасних проблем удосконалення вимірю-

вання ІСЦ, то слід відмітити дослідження І.П. Горячевої, А.П. Ревенка [4].

Доречно відмітити, що дані про структуру споживчих грошових витрат населення отримуються за результатами обстеження умов життя домогосподарств, яке проводиться Державною службою статистики України на щорічній основі. До того ж важливим є той факт, що 1 раз на 5 років відбувається перегляд товарів (послуг) представників цього загальноприйнятого кошика (корегування мали місце в 1996, 2001 та 2006 роках) [3], саме тому на даний момент актуальним постає питання його чергового уточнення. Варіанти напрямків змін відображені на рисунку 1.



Рис. 1. Складові реформування структури споживчого набору для розрахунку ІСЦ

Ретельний аналіз структурних компонентів кошика 2007-2011 років є визначальним у формуванні оптимального набору, який послугує українським статистикам у розрахунку індексу інфляції, починаючи з 2012 року. Варто нагадати, що наразі з 296 найменувань продовольчі товари становлять 125 з часткою понад 58% у витратах домогосподарств, непродовольчі – 129, а решту, 42 найменування, охоплюють послуги [2]. В кожній із груп існують товари (послуги) підвищеного попиту, що займають більшу питому вагу. Саме на них необхідно

акцентувати особливу увагу, намагаючись поліпшити методику розрахунку в цілому.

З наведених вище даних стає зрозумілим, що населення України більшу частину своїх витрат (58,27%) спрямовує на придбання продовольчих товарів для власного споживання, що викликано, в першу чергу, природною необхідністю задоволення своїх фізіологічних потреб. Для наочного зображення ваги деяких основних продуктів харчування, в порівнянні з окремими непродовольчими товарами, наведено рисунок 2.

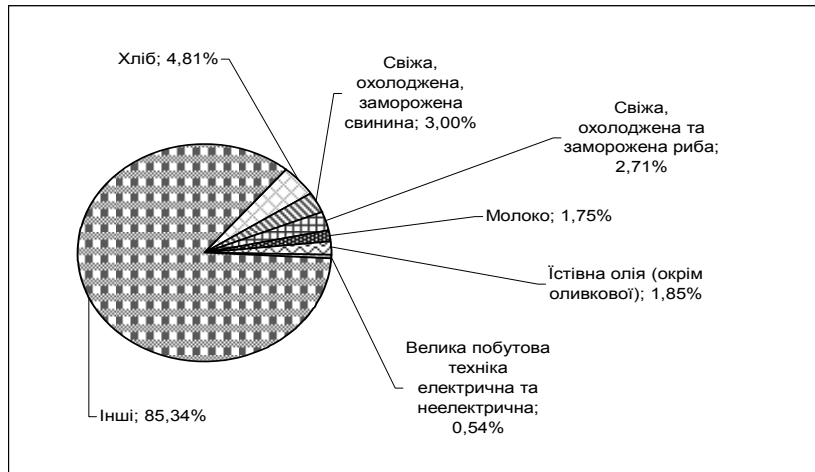


Рис. 2. Структура витрат населення

Джерело: за даними Державної статистичної служби [2]

Легко помітити значну вагу (1,5% і більше) деяких основних українських продуктів, а саме: хліб-4,81, свіжа свинина-3%, свіжа риба-2,71%, молоко-1,75%, олія-1,85% тощо. Проте, якщо перші три поділяються ще на декілька позицій, що дає змогу статистикам-реєстраторам більш точно фіксувати зміну рівня цін та її вплив на загальний ІСЦ, то останні два (молоко та олія) терміново необхідно розширити. Адже, для елементарного порівняння, позиція побутова техніка, що важить лише 0,54%, включає 5 піднайменувань, тоді як вище згадувані позиції молоко та олія взагалі не мають підвидів. Аналогічні приклади невідповідності кількості класифікаційних підпунктів частці у спожив-

чих грошових витратах домогосподарств можна наводити ще по взуттю та одягу.

Цікавим є той факт, що кожного місяця близько 500 спеціально підготовлених реєстраторів цін – штатних працівників територіальних органів державної статистики відвідують понад 23 тис. підприємств торгівлі, сфери послуг та ринків з метою отримання інформації щодо тарифів на товари (послуги), реєструючи при цьому близько 275 тисяч окремих значень цін. Доцільно зауважити, що всередньому вага одного товару (послуги) у кошику з 296 найменувань дорівнює 0,34 % [3]. Таким чином, якщо держава готова покривати витрати на збір статистичної інформації стосовно компонентів, вага яких складає на-

багато менше десятої частини відсотка (що видно з рисунка 1), то, безперечно, Державна статистична служба зобов'язана звернути увагу на значно вагоміші позиції, що потребують термінового розширення (уточнення), а саме "молоко" та "олія їстівна (крім оливкової)". Цієї ж думки притримується професор А. П. Ревенко в своїй статті "Про національні особливості інфляції та індексу споживчих цін". В контексті приведенного зауваження, з метою усунення одного з факторів неадекватності статистичної оцінки індексу споживчих цін, слід звернути пильну увагу на ці два продовольчі товари.

Слушно відмітити, що молоко та олія продаються як у більш сучасних супермаркетах, так і на сільськогосподарських ринках. Проте, рівні цін на ці товари продажу значно різняться між собою, причому вищими вони є в супермаркетах порівняно з ринками. В додаток до цього треба сказати, що за даними міжнародних та вітчизняних досліджень 70-80% населення України належать до бідного класу, а майже 15% взагалі знаходяться поза межею бідності [6]. Звичайно, такі верстви суспільства купують продукцію за більш доступними цінами, що превалюють не в сучасних супермаркетах, а на ринках, і це, безумовно, повинно бути враховано при розрахунку досліджуваного індексу.

Отже, вимальовується нове бачення позиції "молоко", що заключається в її поділі на дві підпозиції:

- "молоко пастеризоване", що продається в основному в супермаркетах за однією середньою ціною;
- "молоко непастеризоване", що можна знайти на ринках, і яке має зовсім іншу середню ціну;

Така ж думка існує стосовно "олії їстівної (крім оливкової)", цей товар доречно розширити такими найменуваннями:

- "олія рафінована", продаж якої здійснюється переважно в супермаркетах за одним рівнем цін;
- "олія нерафінована", місцями збуту якої є ринки зі своїм порівняно нижчим рівнем цін.

Окрім секції продуктів наявні суттєві недоліки в сфері послуг, наприклад, автотранспорту. В контексті доходної диференціації українського населення та з розвитком міської інфраструктури важливого значення набуває міський транспорт, частка якого складає понад 1% від загальної сукупності товарів (послуг)-представників. Така величина ваги в разі відрізняється від ваг інших видів автодорожнього пасажирського транспорту (див. таб. 1).

Таблиця 1. Структура витрат населення на автопослуги

Вид	Структура,%
Приміський автобус	0,32%
Міжміський автобус	0,25%
Міський транспорт	1,01%
Таксі	0,15%

Джерело: за даними Державної статистичної служби [2]

Приведені вище статистичні дані, навіть з чітко вираженою вагою перевагою позицією "міський транспорт", можливо, не послугували б підґрунтям для подальшого аналізу, якби не один вкрай важливий нюанс: будь-який міський мешканець без зайвих зусиль виокремить 4 основні види громадського транспорту, що рухається містом, здійснюючи пасажирські перевезення. Цими видами є:

- метро;
- трамвай;
- тролейбус;
- маршрутне таксі.

Більш того, очевидним є той факт, що першими трьома пересуваються переважно пільгові категорії пасажирів, і ціна за проїзд безпосередньо регулюється міською владою. Що стосується маршрутного таксі, то його послугами, зазвичай, користуються більш самодостатні верстви населення, а перевізниками є, в основному, приватні підприємці. В другому випадку держава впливає на фізичних осіб-підприємців лише опосередковано, тому тарифи на пасажирські перевезення в маршрутному таксі підвищуються порівняно частіше. Для підвищення адекватності статистичної оцінки ІСЦ в споживчому кошику слід окремо враховувати вагу "соціального" та "комерційного" транспорту міста.

Варто додати, що у разі такого роду розширення працівникам Державної статистичної служби потрібно буде встановити величини часток новоутворених підпозицій, причому ці ваги повинні бути адекватними споживчим грошовим витратам домогосподарств на кожну з зазначених послуг.

Ще один момент, який змушує звернути на себе увагу, стосується національної особливості самого населення України. До речі, ця риса не була врахована експертами МВФ, що засвідчили повну відповідність вітчизняної методики розрахунку ІСЦ міжнародним рекомендаціям. Мова йде про те, що громадяни-респонденти при заповненні анкети про свої грошові витрати, на основі яких вираховується питома вага кожного товару чи послуги, часто надають недостовірні дані. Наприклад, з метою приховати розміри споживання спиртних напоїв дехто навмисне занижує свої витрати на алкоголь, що, в свою чергу, породжує суттєве заниження рівня індексу інфляції. Знаючи цю особливість, працівники органів статистики на кінцевому етапі дослідження здійснюють корегування такої інформації, відповідно до даних про статистику роздрібною торгівлі спиртними напоями в Україні. Висновок може бути лише один – такого роду корегувальним операціям статистикам-реєстраторам слід приділити особливу увагу, адже саме від коректності цієї методики безпосередньо залежить адекватність оцінки ІСЦ.

Подібні корегувальні заходи варто робити й стосовно заможної частини населення, яка прагне особливо не перейматися проханням реєстраторів заповнити анкету про свої витрати, тим більше за символічну плату. Уточнення стосується питомої ваги витрат на непродовольчі товари та послуги, адже багаті витрачають більше на речі, відпочинок та розваги тощо. Тому частку цих товарів (послуг) треба однозначно переглянути, що в свою чергу призведе до уточнення загального показника ІСЦ.

Підсумовуючи усе вище сказане, цілком слушно констатувати наявність суттєвих недоліків у вітчизняній методиці розрахунку індексу споживчих цін, що породжують проблему неадекватності його статистичної оцінки. Крім того, не підлягає сумніву відчутна активізація цієї проблеми в зв'язку з прийняттям програми податкової реформи. Очевидно, що зумовлений цілою низкою перерахованих чинників, особливої ваги набуває черговий перегляд споживчого набору товарів (послуг) – представників у 2011 році.

Таким чином, було проаналізовано головні недоліки як в іменній, так і в ваговій структурі досліджуваного кошика, а також зроблено акцент на національних особливостях українців. На основі дослідження викристалізовано ряд пропозицій до органів Державної служби статистики України.

Отже, якнайшвидше взяття до уваги впровадження усіх вище згадуваних рекомендацій надасть змогу підтримати якісні зрушення в контексті податкової реформи. Позитивні наслідки нововведень дозволять не тільки

ки адекватно впливати на інфляційні процеси, але їй допоможуть стабілізувати курс національної грошової одиниці, коректно індексувати доходи українських громадян та забезпечити добробут наших співвітчизників.

1. Податковий кодекс України, 02.12.2010 №2756 – VI// Бібліотека головної № 01 січень 2011 рік, с. 335. 2. Вагова структура для розрахунку ІСЦ за міжнародною Класифікацією індивідуального споживання за цілями (КІСЦ) (на 07.07.2010 р.): [Електронний ресурс] – Режим

доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Індекс споживчих цін: сприйняття та реальність// Посіб. – К.: Держкомстат, 2006. – 60 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ct/isc/posibnyk.pdf>. 4. Мазур М. В. Статистичний аналіз інфляційного процесу в економіці// Автореф. дис... к-та екон. наук: 08.03.01 / КНЕУ, – К., 2005. 5. Ревенко А. Про національні особливості інфляції та індексу споживчих цін// Дзеркало тижня. – 2002. – №44. – С. 12-14. 6. Юхимчук А. Чому бідні...?!// Голос України. – 2011. – №51.

Надійшла до редколегії 01.07.11

УДК 311.172

Н. Лутчин, канд. екон. наук, доц.,
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТАТИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

В роботі розглядаються методологічні аспекти статистичного вивчення якості та стійкості економічного зростання. Дана методика розглядається на прикладі регіонів України. В статті використовується кластерний аналіз для групування регіонів за показниками якості економічного зростання.

Ключові слова: економічне зростання, якість економічного зростання, стійкість економічного зростання.

В работе рассматриваются методологические аспекты статистического изучения качества и устойчивости экономического роста. Данная методика рассматривается на примере регионов Украины. В статье используется кластерный анализ для группировки регионов по показателям качества экономического роста.

Ключевые слова: экономический рост, качество экономического роста, устойчивость экономического роста.

This paper considers methodological aspects of statistical study of quality and stability of economic growth. This method is examined on the example of Ukraine's regions. In this article uses cluster analysis to group the regions on the indexes of quality of economic growth.

Keywords: economic growth, quality of the economic growth, steadiness of the economic growth.

Економічне зростання є необхідною складовою і передумовою сталого розвитку національної економіки в цілому та її регіонів. На сучасному етапі трансформації економічної системи України, забезпечення умов та можливостей довгострокового економічного зростання є завданням стратегічного значення.

Економічне зростання розглядається економічною наукою взагалі і статистикою зокрема як складова частина і одна з найважливіших кількісних характеристик економічного розвитку. Це поняття пов'язане з кількісною зміною обсягів виробництва і споживання.

У сучасній економічній літературі немає єдиного визначення категорії "економічне зростання". Існує кілька підходів до розкриття даної дефініції. Найчастіше економічне зростання ототожнюють з кількісними характеристиками збільшення масштабів виробництва. Одні науковці трактують економічне зростання як "зростаючу здатність економіки до реалізації своїх виробничих можливостей", другі – як "розширення можливостей економіки задовольнити зростаючі потреби населення в товарах і послугах", треті, з огляду на динамізм і неперервні коливання процесу відтворення, розглядають економічне зростання як тривалу тенденцію циклів відтворення, що змінюють один одного [1, с.13].

Розширене трактування поняття економічного зростання присутнє в роботах Е. Гайдара, де автор в якості кількісної оцінки розглядає ВВП на одну особу населення та темпи його зміни, підкреслюючи тим самим, що " ВВП на одну особу характеризує не тільки рівень виробництва і споживання, але і якість життя, зайнятість, відношення чисельності міського і сільського населення, структуру сім'ї" [2, с.5].

В концепціях наукових шкіл, в практиці державного управління особлива увага надається економічному зростанню як кількісній характеристиці динаміки сукупних результатів виробничої діяльності [3]. Проте останніми роками виникають проблемні питання стосовно розуміння змісту економічного зростання як якісної характеристики. Отже, в економічних досліджень виникло поняття " якість економічного зростання". Якість еконо-

мічного зростання – сукупність властивостей і ознак, що характеризують процес зростання, тобто тенденцію збільшення загального обсягу виробництва, і результату цього процесу з позиції задоволення інтересів суб'єктів, які забезпечують економічне зростання і сприймають його наслідки. Основним показником при вивченні якості економічного зростання є також індекс фізичного обсягу ВВП, однак він є не єдиним показником економічного розвитку. Окрім нього потрібно враховувати показники, що виявляють якість життя і є складовими індексу людського розвитку .

Оцінка складових якості економічного зростання має здійснюватися з позиції інтересів суб'єктів мікроекономіки і суб'єктів макроекономіки. З цього слідує, що дослідження закономірностей якості економічного зростання на рівні регіонів повинно включати два взаємопов'язані етапи: перший – вимірювання і оцінка якості процесу зростання; другий – дослідження якості результатів зростання на території регіонів за визначений період з позиції задоволення суб'єктів макrorівня.

Дослідження закономірностей якості економічного зростання на рівні регіонів повинно включати два взаємопов'язані етапи: перший – вимірювання і оцінка якості процесу зростання; другий – дослідження якості результатів зростання на території регіонів за визначений період з позиції задоволення позицій суб'єктів макrorівня

У контексті забезпечення довгострокового економічного зростання країни та її регіонів важливим моментом є формування методики оцінки його результатів на основі концепції якості зростання регіональної економіки.

Аналіз якості зростання передбачає вивчення двох завдань:

- вивчення стійкості рівнів динамічного ряду;
- оцінка стійкості тенденції.

Вирішення першого завдання можливе на основі розрахунку індексів стійкості динамічних рядів.

З врахуванням того, що в якості кількісної характеристики економічного зростання по областях найчастіше ви-